

Sodobno pripovedništvo o sredozemskem turizmu (predgovor)

Aina Vidal-Pérez

»Sodobno pripovedništvo o sredozemskem turizmu« je skupni naslov niza razprav, posvečenih sodobnim literarnim reprezentacijam sredozemskega turizma in njegovim ideologijam modernizacije. Medtem ko precejšen del sodobne književnosti na temo Sredozemlja še zmerom eksotizira morje, uzrto skozi nostalgичno lečo preteklosti, je v zadnjih desetletjih vendarle opazen vzpon pripovedništva, ki mu množični turizem velja za nezanemarljivo transformativno silo. Tukajšnji tematski sklop razprav se osredotoča na književne pripovedi, ki s pomočjo tematizacije sredozemskega turizma problematizirajo regionalna družbena protislovja. Popotništvo in turizem tako postaneta literarni temi, ki sodobnemu pripovedništvu omogočata dostop do imaginarne razsežnosti Sredozemlja, ki sega od t. i. sredozemske identitete ali mediteranskosti do sredozemskega orientalizma ali mediteranizma in celo do alternativnih imaginarijev mediteranske modernosti.

Sredozemsko morje, od obalah katerega lahko najdemo marsikatero izmed politično in gospodarsko najbolj nestabilnih regij sveta, je že od nekdaj povezano s toposi prostega časa, hedonizma in čutnega ugodja. Zaradi privlačnosti sredozemskega podnebja, starodavnih mest, arheoloških najdišč, v zadnjem času pa tudi kulturnih festivalov igrata popotništvo in turizem ključno vlogo pri prehodu mnogih sredozemskih držav v sodobna kapitalistična gospodarstva. Tradicija nam je zapustila množico različnih podob Sredozemskega morja kot zgodovinskega, imaginarnega, kulturnega in geopolitičnega prostora. Najbolj razširjene med njimi so bržkone povezane s sodobnimi, iz imperializma izhajajočimi geografskimi, zgodovinskimi, političnimi in kulturnimi klasifikacijami, vključno s tradicijo *grand tour*, francoskimi odpravami v Egipt, t. i. *École d'Alger* in britansko antropologijo 20. stoletja. Prevladujoča kolonialna in postimperialna gledišča so narekovala ne le konceptualizacijo regije kot raziskovalnega predmeta, temveč tudi konfiguracijo daljnosežnega sredozemskega imaginarija, ki se je ohranil v turističnem diskurzu. Ta konstitutivna razmerja med turizmom, kolonializmom in imperialnimi formacijami postajajo danes predmet literarnih raziskav.

Pisanje o Sredozemlju je polno izzivov. Kot je Predrag Matvejević pokazal v svojem *Mediterskem brevirju* (*Mediterski brevijar*, 1987), Sredozemlje nima in ne more imeti ene same mere. V primerjalni literarni vedi sta Dionýz Ďurišin in Armando Gnisci pristopila k Sredozemlju kot k medliterarnemu omrežju in nekakšni idealni študiji primera za njuno vizijo svetovne književnosti. A zamisel o Sredozemlju kot produktivnem primerjalnem okviru je starejša, saj jo zasledimo že v prelomnem delu Fernanda Braudela. V tem tematskem sklopu, ki izhaja iz Braudelovega pojmovanja Sredozemlja kot poroznega, a konstitutivnega dela svetovnega-sistema, je turizem obravnavan kot relevanten dejavnik v sredozemski zgodovini in kulturi. Pripovedništvo, ki tematizira turizem, vpeljuje epizodne, konjunkturne in *longue-durée* perspektive, ki osvetljujejo in problematizirajo sam vznik literarnega Sredozemlja, kakršnega poznamo. Raziskovanje turizma v pripovedništvu nam omogoča, da v literarnem Sredozemlju prepoznamo hevristično sredstvo, ki vsakokrat reflektira sodobnost.

Medtem ko o turizmu že zdavnaj govorimo kot o pomembni kulturni sili poznega kapitalizma, je pripovedna literatura, ki tematizira sredozemski turizem, kljub njenemu potencialu za raziskovanje sodobne kulturne zgodovine Sredozemskega morja le redko deležna primerjalne obravnave. Članki v tem tematskem sklopu zato primerjalno pristopajo h kompleksnemu razmerju med pripovedništvom, reprezentacijami turizma in Sredozemskim morjem. Katere pripovedne figure najdemo ob morskih obalah? Kakšne žanre in pripovedne oblike porajajo priljubljene predstave o popotništvu in turizmu? Katere pripovedne strategije dajejo prostor kritičnemu diskurzu o turizmu? Kaj lahko rečemo o literarnih prispevkih k t. i. sredozemski dediščini? Kako je Sredozemlje kanonizirano v evropski literaturi? Kako sredozemski turistični prostori, vključno z otoki in arhipelagi, strukturirajo literarne forme? Tovrstna vprašanja si neizbežno zastavljajo prispevki k tematskem sklopu, namenjenemu proučevanju sodobnih pripovedi o sredozemskem turizmu.

Celovit pregled vseh obal, ki jih je izoblikovalo to morje, je seveda le težka predstavljaliv. A določena težnja po pluralizaciji kljub temu zaznamuje prispevke k tematskem sklopu. Majorka, Ibiza, Kairo, Libanon, Sicilija, Grčija, Istanbul, Marbella in Korzika prevladujejo med lokacijami, ki jih tematizirajo izbrane literarne pripovedi, te pa so tudi same nastale v različnih jezikih, med katerimi prevladujejo katalonščina, moderna grščina, angleščina, italijanščina, francoščina in nemščina. A vse prej kakor dokončen pregled pripovedništva o sredozemskem turizmu je namen člankov dialog; njihove teme tako segajo od kronik

do pustolovščin, od realistične pripovedi do distopije, od potopisov do avtobiografij, od epov do satir in od literarnega šunda do literarne plaže.

Na čelu sklopa članek Eduarda Moye obravnava sodobno književno poseganje v mitologijo Balearov, ki sta si jih potopisje in turistična industrija vselej zamišljala kot zaslon za projiciranje fantazem o idili in eksotiki. Kot pokaže Moyà, sicer mnoga sodobna pripovedna besedila prispevajo k poblagovljenju Ibize in Majorke kot lokacij množičnega turizma, a vsaj del novejšega leposlovja v angleškem jeziku preseneča s kritičnimi odkloni od literarne plaže. V tem balearskem prostoru prispevek Mercè Picornell na primeru petih majorških pripovednih besedil proučuje povezavo med otoškostjo, turizmom in distopijo. Na ozadju otoške tradicije, ki že stoletja zaznamuje zahodno utopično imaginacijo, članek pokaže, da hipertekstualna in temporalna artikulacija distopije kot pripovednega žanra omogoča produktivno kritiko prekomernega turizma. Nikos Filippaios v svojem prispevku proučuje štiri številke publikacije *Mikros Iros* (Mali junak), grške vohunsko-fantastične revije za otroke in najstnike, ki jo je pisal Stelios Anemoduras, ilustriral pa Viron Aptosoglu. Umeščena v Istanbul in Kairo v času druge svetovne vojne, revija *Mikros Iros* po Filippaiosiu ponuja značilno eksotizacijo izbranih regij, krajev in znamenitosti vzhodnega Sredozemlja. Sklop nadaljuje Filip Ryba, ki analizira sodobno literarno (re)konstrukcijo libanonskih pojmovanj Sredozemlja v opoziciji do turističnih podob te sredozemske obale. Članek se posveča kompleksni libanonski estetiki morja, ki sega od sublimnega k izviru življenja in k viru grožnje. Nazaj k otoškim prostorom in potopisnim pripovedim nas nato popelje članek Àlexa Morena, ki raziskuje Sebaldov pristop k večstoletni zgodovini škodljivega vplivanja popotništva in turizma na korziško okolje. Po Morenu W. G. Sebald v namerno statični pripovedni drži, ki nasprotuje prevladujoči imaginaciji turizma, upoveduje Korziko kot ambivalentno metonimijo evropske dekadence. Na koncu sklopa pa v svojem članku analiziram pripovedne strategije predstavljanja večjih preobrazb obal južne Evrope. Osredotočam se na plažo kot sporno okolje in kot umetni prostor turističnega letovišča, ki ga obravnavam kot pripovedni obči kraj, ki razkriva medsebojno vplivanje različnih predstav o evropski zgodovini, reprezentacij obalnega okolja in pripovednih strategij.

Urejanje tematskega sklopa je potekalo v okviru podoktorske štipendije Margalida Comas (PD-012-2023), ki jo podelujeta Vlada Balearskih otokov in ESF+ (2021–2027), projekta ERC »Ocean Crime Narratives: A Polyhedral Assessment of Hegemonic Discourse on Environmental Crime and Harm at Sea (1982–present)« (GA 101043711), ki ga financira Evropski raziskovalni svet, in projekta »Narratives At the Margins

of Europe« (PID2023-152619NB-I00, 2024–2027), ki ga finančno podpirajo Špansko ministrstvo za znanost, inovacije in univerzitetno izobraževanje, Državna raziskovalna agencija in Evropski sklad za regionalni razvoj (MICIU/AEI/10.13039/501100011033/FEDER,EU).